

ชื่อหนังสือพิมพ์ ไทยนิวส์	วันที่ 3-0 ธ.ค. 2556	ปีที่ 44	ฉบับที่ 15794	หน้า 5
-------------------------------------	--------------------------------	--------------------	-------------------------	------------------

มรดกสาขาว

พระแม่ธรณี:เทพแห่งแผ่นดิน

พระแม่ธรณี เป็นเทพนารีองค์หนึ่งที่ชาวล้านนาให้ความเคารพและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ครั้นคราวใดที่มีพิธีกรรมตามความเชื่อ มักจะบอกกล่าวหรือเซ่นสังเวยพระแม่ธรณีเสมอ

รูปร่างลักษณะ

ด้านความเป็นมาและรูปร่างลักษณะ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ ๖ หน้า ๓๑๓๐ ว่า “นางธรณี หรือ แม่ธรณี เป็นชื่อของเทพนารี ซึ่งในสมัยพระเวทนั้น เป็นที่รู้จักในชื่อของ ปฤติวี แต่เมื่อปรากฏในวรรณกรรมยุคหลังแล้ว ถือว่าเป็นมารดาเลี้ยงโลก แม่ธรณีนี้มีรูปร่างแต่ผิวกายดำ ดวงพักตร์เป็นรูปไข่ มวยพระเกศเขียวขมูมเหมือนกลุ่มเมฆ พระเนตรสีน้ำเงิน พระอุระใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระโสณี (สะโพก) ผึ่งผาย พระนางมีพระทัยเยือกเย็นไม่หวั่นไหว รักสงบชอบอยู่คนเดียวเงียบๆ ฝ้าแต่เลี้ยงโลก เหมือนแม่เลี้ยงลูก และคอยรับรู้ในการทำบุญ ตามจริงแล้ว แม่ธรณีเป็นอรูปกะ (ไม่มีรูปร่าง) ต่อเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญจึงจะปรากฏตนในฐานะเทพเสี้ยมหนึ่ง”

ครอบครัวและบทบาทของพระแม่ธรณี

ในเอกสารโบราณประเภทพับสาฉบับหนึ่งระบุว่าพ่อของพระแม่ธรณีชื่อ “ท้าวฤาษ” มีหน้าที่รักษาอากาศ แม่ของพระแม่ธรณี ชื่อ “นางนาฏกลม

ทรง” มีหน้าที่รักษาแม่น้ำทั้ง ๕ พี่ชายของพระแม่ธรณี ชื่อ “ท้าวพวงธะรี” มีหน้าที่รักษาขอบจักรวาล ส่วนพระแม่ธรณี มีชื่อว่า “นางหล้านาฏน้อย” มีหน้าที่รักษาแผ่นดิน

ในการสร้างบ้านแปลงเรือน และข้อปฏิบัติบางประการของชาวล้านนา มีคัมภีร์ หนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว ได้แก่คัมภีร์ที่ชื่อ “พิสนุถามนางธรณี” ความในคัมภีร์นี้ กล่าวถึงพระพิสนุ (พระวิษณุกรรม) ในฐานะเป็นเทพผู้สร้าง ได้ไต่ถามพระแม่ธรณีผู้รักษาแผ่นดิน ว่าเหตุใดคนทั้งหลายจึงประสบสิ่งที่ดีหรือเลวแตกต่างกัน ซึ่งพระแม่ธรณีได้อธิบายว่า เป็นเพราะทำเลที่ตั้งบ้านเรือน มีทิศทางและลักษณะความสูงต่ำ แตกต่างกัน และยังกล่าวถึงต้นไม้ที่ปลูกในบ้าน กล้วยบ้าน และต้นไม้ที่จะนำมาสร้างบ้านควรเป็นไม้นชนิดไหน มีลักษณะอย่างไร รวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมที่เรียกว่า “ชิต” เช่นการผินจาริตเดิม การถมหนองน้ำ บ่อน้ำ ทำลายไม้ศรีเมือง เป็นต้น คัมภีร์นี้ถือเอาพระแม่ธรณีเป็นผู้จาริตนิยมในการสร้างบ้านเป็นหลัก

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	30 ธ.ค. 2556	44	15794	5

พิธีกรรมตามความเชื่อ

ในทางปฏิบัติเชิงพิธีกรรมในการสร้างบ้านเรือนเกือบทุกขั้นตอน อาทิ การเสี่ยงทาย หาพื้นที่ การตัดต้นไม้ การล้อมรั้ว การขุดหลุมเสา การขึ้นท้าวทั้งสี่ (บูชาท้าวจตุโลกบาล) ต้อง **วางควัก** คือวางกระທ เพื่อพลีหรือเซ่นสรวงพระแม่ธรณีเพื่อเป็นการบอกกล่าวและขอความคุ้มครองจากพระแม่ธรณีทุกครั้ง

พิธีกรรมในการจัดวางควักธรณีมักมีการเขียนอาคมรองใต้ควักธรณีก่อน ซึ่งก่อนวางจะมีการรำขมนต์บอกกล่าวว่

“เจ้าตนยังป่า	เจ้าล่าเจ้าดง
พระพงเจ้าไพร	เจ้าอยู่ถ้ายัง
สังฆะภัททั้ง	โลกะวิฑูฯ
พระคงคาเฮย	เจ้าอยู่ถ้ายัง
สังฆะภัททั้ง	โลกะวิฑูฯ
พระธรณีเฮย	เจ้าอยู่ถ้ายัง
สังฆะภัททั้ง	โลกะวิฑูฯ”

นอกจากนี้ ชาวล้านนาายังเชื่อว่า พระแม่ธรณีสถิตอยู่ทุกแห่งหนบนแผ่นดิน กิจกรรมใด ๆ ที่จะประกอบจะต้องนึกถึง เช่น จะรับประทานอาหารบนพื้นดินก็ต้องแบ่งอาหารส่วน

หนึ่งบูชาพระแม่ธรณี จะเผาศพ ผังศพ หรือทำสกปรก เช่น อุจจาระปัสสาวะ ก็มักจะกล่าวคำขอขมา เป็นต้น และแม้กระทั่งจะขุดดินให้เป็นมงคลก็ต้องหันหน้าไปตามทิศที่พระแม่ธรณีอยู่ในแต่ละเดือน กล่าวคือ

เดือน ๖ ๗ ๑๑
พระแม่ธรณีอยู่ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ
เดือน ๔ ๘ ๑๒
พระแม่ธรณีอยู่ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้

อาคมรองใต้ควักธรณี

๑	๓	๕	๗
๙	๑๑	๑๓	๑๕
๑๗	๑๙	๒๑	๒๓
๒๕	๒๗	๒๙	๓๑

เดือน ยี่ ๑๐ ๓

เดือน เกียง ๕ ๙

พระแม่ธรณีอยู่ทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ

พระแม่ธรณีอยู่ทิศ ตะวันตกเฉียงใต้

การทำนาก็เช่นกัน กิจกรรมแต่ละอย่างมักต้องให้สำคัญกับพระแม่ธรณีเสมอ ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสม ซึ่งบางอย่างอาจมีแค่วางควัก และบางอย่างอาจต้องจัดเครื่องสักการะเช่นสังเวย เช่น การแรกนา การบูชาทุ่งนา หรือแม้กระทั่งการบูชาเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นการขอบคุณพระแม่ธรณีหลังจากการเก็บเกี่ยวในแต่ละปี.

สนั่น ธรรมธิ

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(ภาพประกอบโดย ต่อพงษ์ เสมอใจ)